

«ЗЕЛЕНІ ІНВЕСТИЦІЇ» ЯК КАТАЛІЗАТОР ПЕРЕХОДУ ДО НОВОГО КУРСУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: МІЖНАРОДНІ ОРІЄНТИРИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

«GREEN INVESTMENT» AS A CATALYST FOR TRANSITION TO A NEW RATE ECONOMIC DEVELOPMENT: INTERNATIONAL AND DIRECTIONS OF FUTURE

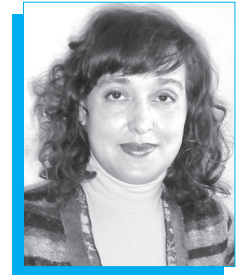

Сергій ХАРИЧКОВ,
доктор економічних наук,
Інститут проблем ринку та
економіко-екологічних
досліджень НАН України,
Одеса

Sergiy KHARICHKOV,
PhD Economics,
Institute of Market Problems and
Economics & Ecological Research,
NAS of Ukraine,
Odessa

Наталія АНДРЕЄВА,
доктор економічних наук,
Інститут проблем ринку та
економіко-екологічних
досліджень НАН України,
Одеса

Natalya ANDREEVA,
PhD Economics,
Institute of Market Problems and
Economics & Ecological Research,
NAS of Ukraine,
Odessa

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ

Протягом останніх декількох років у світі спостерігалось виникнення численних кризових явищ, пов'язаних з продовольством, паливом, прісною водою і фінансами. Нестабільність на ринках енергетики і сировинних товарів, глобальні випадки продовольчого дефіциту і обмеженості водних ресурсів нещодавно відійшли на другий план через світову фінансово-економічну кризу, рецесійні наслідки якої досі відчуваються як в Україні, так і в більшості регіонів світу. Складність цього положення посилюється зміною клімату — явищем, яке посилює вплив кожної глобальної кризи. Його ефект відчувається по всьому світу і обумовлює конкретні наслідки для досягнення сталого розвитку і цілей розвитку, сформульованих в Декларації тисячоліття в Ріо-де-Жанейро.

Нині перед світовою спільнотою в цілому і Україною зокрема виникла необхідність пошуку нових підходів до управління економікою і екологією, що забезпечують, з одного боку, їх збалансованість і сумісність розвитку, а з іншого боку, забезпечення разом з економічною — водної, енергетичної, продовольчої безпеки держави у рамках міжнародної парадигми сталого розвитку. Вивченню цього напрямку досліджень присвячені праці багатьох вітчизняних учених — представників відомих наукових шкіл економіко-екологічного напрямку: академічного сектору — Ради з вивчення продуктивних сил України НАН України, Інституту економіки промисловості НАН України, Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, сектору ВНЗ — Національного лісотехнічного університету, Національного університету водного господарства і природокористування, Національної академії природоохоронного і курортного будівництва, Одеського державного екологічного університету, Сумського державного університету, Луцького національного технічного університету і інші.

Підкреслимо, що теоретичний базис, що закладений в основу парадигми сталого розвитку і визначає підходи до взаємодії економіки, екології і соціуму, за останні роки трансформувалась і отримав певний еволюційний розвиток. І якщо на первинному етапі її екологічний аспект розвитку базувався на природоохоронному підході, то в пізніший період почала активно розвиватися концепція «екологізації економіки». Відзначимо, що первинний природоохоронний підхід до розвитку економіки ґрунтувався на стратегії

«кінця труби». Ця стратегія в цілому за своєю природою спочатку була реактивною, оскільки зводилася до спостереження за окремими джерелами забруднення і ефективністю очисних споруд.

У пізніший період до теперішнього часу стала домінувати концепція «екологізації економіки», в основі якої були закладені два основні принципи, а саме: превентивність та інноваційність екологічних рішень, що приймаються. Ця концепція базується на двох основних стратегіях: «екологічно чистого виробництва» і «еко-ефективності», які є взаємодоповнюючими один одне. Стратегія «екологічно чистого виробництва» — це превентивна екологічна стратегія, спрямована на зменшення відходів і забруднень шляхом запобігання їх виникненню. Уперше ця стратегія була розроблена департаментом «Технологія. Індустрія і економіка» (ЮНЕП) Програми ООН з довкілля. Детальніше її сутність відображена в попередній публікації авторів [1]. Одночасно із стратегією «екологічно чистого виробництва» Світовий бізнес-форум із сталого розвитку розробив стратегію «еко-ефективності». Вона досягається за допомогою надання конкурентоздатних товарів і послуг для задоволення потреб людини і підвищення якості життя за умови безперервного зменшення негативного впливу на довкілля і зменшення ресурсоемності впродовж усього життєвого циклу до рівня, який відповідає можливостям гло-

Рис. 1. Пріоритетні напрямки впровадження «зелених інвестицій» як каталізатори переходу до «зеленої економіки».

бальної екосистеми. Таким чином, стратегія еко-ефективності об'єднує економічний розвиток з якістю довкілля [2].

Проте реалії сьогодення, а саме системність і значна кількість кризових явищ, спостережуваних в економіці, екології і соціумі, спонукали міжнародну наукову громадськість на розуміння того, що, на жаль, спроби практичної реалізації концепції екологізації економіки в умовах нестабільності розвитку соціо-еколого-економічних систем не дають необхідних соціальних, економічних, екологічних і політичних результатів. І спробою вирішити завдання, задекларовані в рамках міжнародної парадигми сталого розвитку, стала концепція переходу до «зеленої економіки». Саме вона передбачає усунення залежності між використанням ресурсів і екологічними наслідками від економічного зростання. Вона характеризується істотним збільшенням інвестицій в «зелені» сектори за підтримки політичних реформ, що забезпечують створення відповідних можливостей. Ці інвестиції, як з державного, так і з приватного секторів, забезпечують механізм для перебудови підприємств, інфраструктури і установ, а також для впровадження процесів сталого споживання і виробництва. Така перебудова повинна сприяти укрупненню частки «зелених» секторів в економіці, підвищенню кількості робочих місць, скороченню матеріало- і енергоємності виробничих процесів, скороченню обсягів відходів і забруднення та значному скороченню викидів парникових газів. Концепція переходу до «зеленої економіки» аж ніяк не виключає використання стратегій «екологічно чистого виробництва» і «еко-ефективності», вона тільки передбачає їх активну цільову переорієнтацію на «зелені» сектори економіки.

Концепція переходу до «зеленої економіки» знайшла нині позитивний відгук в урядах багатьох країн світу і вважається однією з пріоритетних концепцій у рамках міжнародної парадигми сталого розвитку. Саме тому у своїй резолюції 64/236 від 24 грудня 2009 року «Про здійснення Порядку денного на XXI століття», «Програми дій з подальшого здійснення Порядку денного і рішень Всесвітньої зустрічі на XXI століття на вищому рівні по стійкому розвитку» Генеральна Асамблея ухвалила організувати в 2012 році конференцію Організації Об'єднаних Націй із сталого розвитку, яка у результаті дістала назву «Ріо + 20», що містить посилання на двадцяті річницю Конференції Організації Об'єднаних Націй з довкілля і розвитку 1992 року. Серед тем, що будуть розглядатися на Конференції, буде «зелена економіка в контексті сталого розвитку і інституціональні рамки сталого розвитку». За підсумками Конференції планується прийняття «цілеспрямованого політичного документу».

Активним провідником концепції «зеленої економіки» у світі нині є ЮНЕП, який в березні 2009 задекларував новий глобальний зелений курс у рамках міжнародного економічного розвитку. Згідно з трактуванням, що приводиться в документах ЮНЕП, поняття «зелена економіка» можна визначити як систему видів економічної діяльності, пов'язаних з виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до підвищення добробуту людини в довгостроковій перспективі, при цьому не піддаючи майбутні покоління впливу значних екологічних ризиків або екологічного дефіциту. Важливим елементом цієї концепції є її інвестиційна складова. У нещодавно проведених наукових дослідженнях Едварда Б. Барб'є [3], проведених за замовленням ЮНЕП, аргументовано доводиться, що інвестиції у розмірі 1% від світового ВВП упродовж наступних двох років приведуть до створення критичної маси «зеленої» інфраструктури, достатньої для створення цілісного фундаменту «зеленої» економіки у світовому масштабі (зрозуміло, конкретна спрямованість інвестицій в розвинених країнах, в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою відрізнятиметься так само, як і комплекс заходів фіскального і фінансового стимулювання). Загальний розмір рекомендованого «зеленого» стимулювання

цілком реальний: при 1% глобального ВВП (тобто приблизно 750 млрд. дол. США) — це тільки чверть від загального розміру запропонованих стимулюючих фіскальних пакетів.

Сучасна інтеграція України в міжнародне співтовариство, безумовно, вимагає відповідної адаптації і імплементації нових підходів до сталого розвитку у вітчизняну економіку. Тому важливим вважаємо кризь призму міжнародного досвіду [4] глибше вивчення сутності і напрямів «зеленого інвестування» як основи переходу до «зеленої економіки».

СУТНІСТЬ І МОЖЛИВІ НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ «ЗЕЛЕНИХ ІНВЕСТИЦІЙ» В ПРІОРИТЕТНІ СЕКТОРИ ЕКОНОМІКИ

Поняття «зелені інвестиції» є досить новим для вітчизняної науки і практики. Відмітимо, що, незважаючи на використання в західній науковій літературі терміну «зелені інвестиції», розуміння сутнісного наповнення цієї категорії у вітчизняній науці фактично відсутнє. Метою цього дослідження є визначення кризь призму міжнародних орієнтирів сутності і напрямів реалізації «зелених інвестицій», виходячи з пріоритетів переходу до «зеленої економіки» у рамках міжнародної парадигми сталого розвитку. Тому спробуємо детальніше освітити авторське бачення цього питання. В Україні загальноприйнятим є використання термінів екологічні і екологічно орієнтовані інвестиції. Під екологічними інвестиціями, на наш погляд, слід розуміти «усі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в народногосподарський оборот, основною метою якого є запобігання, обмеження, усунення і відновлення наслідків забруднення довкілля». Поняття екологічно орієнтовані інвестиції є ширшим поняттям, ніж екологічні інвестиції, оскільки включає досить широкий спектр інвестиційних вкладень, що мають не лише екологічну, але і соціально-економічну спрямованість. Виходячи з сформульованої тези, констатуємо, що до екологічно орієнтованих інвестицій слід відносити усі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в господарську діяльність і спрямовані на зниження і ліквідацію негативного антропогенного впливу на довкілля; збереження, поліпшення і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу територій, забезпечення екологічної безпеки в країні, в результаті яких досягаються екологічні, соціальні, економічні і політичні результати. Ці результати проявляються в наступних сферах: екологічні — полягають в зниженні антропогенного, техногенного навантажень на довкілля, в підвищенні якості ресурсоспоживання; соціально-економічні — в підвищенні якості і тривалості життя населення, ефективності громадського виробництва і збільшенні національного багатства країни; політичні — в зменшенні ступеня політичної залежності країни від зарубіжних постачальників природних ресурсів; можливості використання міжнародних домовленостей для активізації торгівлі екологічними квотами, екологічно чистою продукцією і тому подібне. Теоретико-методологічні і прикладні основи управління екологічно орієнтованими інвестиціями досить системно і широко відбиті в дослідженні, проведеному Андрєєвою Н.М. [5]. На наш погляд, використання терміну «зелені інвестиції» певною мірою є умовним, що відображають у першу чергу секторальну спрямованість трансформаційного курсу на перехід до «зеленої економіки». Цей термін в деякій мірі є ідентичним терміну «екологічно орієнтовані інвестиції» з урахуванням пріоритетів розвитку, закладених в концепції «зеленої економіки». Пріоритетні напрями впровадження зелених інвестицій як каталізатора переходу до «зеленої економіки» представлені на рис. 1.

Особливо важливі «зелені сектори» інвестування в плані їх сумарних вигод для економіки, працевлаштування і екології детально розглядаються нами нижче.

ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОЛОГІЧНУ ІНФРАСТРУКТУРУ ПРИРОДНОГО КАПІТАЛУ

«Зелена економіка» в першу чергу характеризується прагненням включити у свої рамки і використовувати продуктивну енергію природного капіталу, особливо при розробці рішень для людей, у яких

In the article through the prism of contemporary approaches to the paradigm of sustainable development highlighted the international experience of transition to «green economy», the essence and the possible directions of implementation of «green investment» in priority sectors, and also suggested possible perspectives of the policy of «green» investment in Ukrainian economy.

У статті скрізь призму сучасних підходів до парадигми сталого розвитку висвітлено міжнародний досвід переходу до «зеленої економіки», досліджено сутність і можливі напрями впровадження «зелених інвестицій» в пріоритетні сектори економіки, а також запропоновано можливі перспективи проведення політики «зеленого» інвестування в українській економіці.

значна частина джерел існування залежить від стану природи. Наприклад, в недавньому дослідженні ЮНЕП було встановлено, що прибережні екосистеми разом з кораловими рифами забезпечують, згідно з оцінкою, 50% світових рибних ресурсів, тобто харчуванням майже 3 млрд. чол., а також 50% тваринних білків і мінеральних речовин для 400 мільйонів чоловік в різних країнах [6].

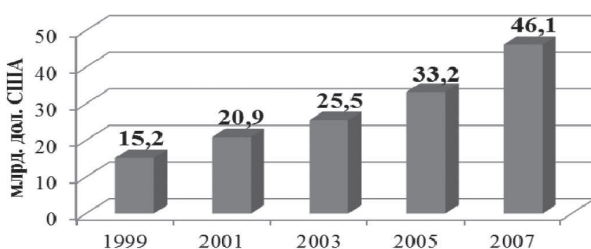
Природний капітал розглядається у рамках концепції «зелена економіка» як складна і цінна екологічна інфраструктура, яка одночасно забезпечує нас товарами (наприклад, їжею, паливом, волокном), послугами (наприклад, очищення повітря, регулювання прісної води, регулювання клімату) і ідеями (види застосування біомімікрії, які можуть радикально перетворити відомі нам методи виробництва). Використання екосистем для пом'якшення наслідків зміни клімату і адаптації до нього є прикладом функціонування «зеленої економіки». Вигоди від збільшення інвестицій в цю екологічну інфраструктуру дуже значні. Наприклад, у дослідженнях, проведених у рамках ініціативи ООН з економіки екосистем і біорізноманітності, приводиться оцінка, згідно з якою інвестування 45 млрд. дол. США в зони, що охороняються, може забезпечити життєво важливі природні послуги, включаючи зв'язування вуглецю, охорону і розширення водних ресурсів і захист від повеней вартістю 5 трильйонів дол. США на рік. Аналогічним чином, за оцінкою Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй, інвестиції в стале ведення лісового господарства можуть дозволити створити 10 мільйонів нових «зелених» робочих місць [7].

ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО І СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ

Створення «зеленої економіки» тісно взаємопов'язане із зусиллями щодо розвитку екологічно чистого виробництва і сталого споживання. З урахуванням великої кількості існуючих можливостей у сфері «зеленої економіки» такий міжнародний імпульс має особливо важливе значення для подальшого стимулювання інвестицій в стале споживання і виробництво. Фактично прогнозується подвоєння обсягу глобального ринку екологічних продуктів і послуг з нинішнього рівня 1,37 трильйонів дол. США в рік до 2,74 трильйонів дол. США до 2020 року [8]. Стимулювання інвестицій в екологічно чисте виробництво підвищує чисті вигоди від економічної діяльності для загального добробуту, дозволяючи меншими зусиллями домагатися великих і кращих результатів. Методи сталого виробництва дозволяють скоротити масштаби використання і виснаження ресурсів, зменшуючи при цьому забруднення. Аналогічним чином, підвищення попиту на екологічно чисту продукцію за рахунок розвитку сталого споживання може привести до створення нових ринків для підприємств, що прийняли на озброєння методи екологічно чистого виробництва, що зумовить зростання потоків прибутку і кількості нових робочих місць. Наприклад, великі ринки органічних харчових продуктів і напоїв за період з 1999 року по 2007 рік виростили в середньому на 10-20% і глобальний об'єм торгівлі цими продуктами нині складає близько 50 млрд. дол. США [8]. Аналіз світових тенденцій споживання органічних продуктів харчування і напоїв представлений на **рис. 2**.

Екологічно чистим сільськогосподарським виробництвом з політичної або державної точки зору є дуже чутливий сектор, що фактично страждає від

Рис. 2. Аналіз світових тенденцій споживання органічних продуктів і напоїв

Джерело: *The World of Organic Agriculture 2009, FiBL/IFOAM, 2009.*

безлічі диспропорцій, включаючи торговельний протекціонізм, непродуктивні субсидії, втрати води, нестійкі методи ведення сільського господарства, зловживання шкідливими хімікатами. Сільське господарство, в якому зайнято більше мільярда чоловік, залишається найбільшим сектором світу в плані працевлаштування.

На Всесвітній зустрічі на вищому рівні із сталого розвитку в 2002 році у рамках Йоханесбурзького плану виконання рішень уряду дійшли згоди про те, що необхідні рамкові програми, спрямовані на прискорення переходу до екологічно чистого виробництва, сталого споживання в цілях сприяння соціально-економічному розвитку, що не виходить за рамки асиміляційного потенціалу екосистем. Вони також рекомендували розробку десятирічних рамкових програм екологічно чистого виробництва і сталого споживання на підтримку регіональних і національних ініціатив, що забезпечують підвищення економіко-екологічної ефективності й використання ресурсів, виробничих процесів, поширення стійких моделей споживання і способу життя. У цьому контексті в 2007 році був створений Міжнародний комітет зі сталого регулювання ресурсів ЮНЕП, покликаний зміцнити базу наукових знань про екологічне чисте виробництво і стале споживання.

У відповідь на виклики, обумовлені проблемами сільського господарства і продовольчою кризою, вже були прийняті важливі міжнародні ініціативи, такі як Всесвітня зустріч на вищому рівні з проблем продовольства 2008 року і рамкова програма Робочої групи вищого рівня ООН з питань глобальної кризи у сфері продовольчої безпеки. Вони є значущими елементами для формування політики, що сприяє появі стабільнішої і більш сталої системи сільськогосподарського виробництва і ринків сільськогосподарської продукції.

ІНВЕСТИЦІЇ В ВОДОЧИСТКУ, ВОДОПОСТАЧАННЯ І ВОДОСПОЖИВАННЯ

Сталість сільського господарства тісно пов'язана з водопостачанням. Зрошуване землеробство споживає від 70 до 80% глобальних постачань прісної води. Підраховано, що від половини до двох третин цієї води втрачається при поверхневому зрошуванні. Деякі рішення цієї проблеми пов'язані із зміною в системі управління водними ресурсами, але в той же час приватний і державний капітал може безпосередньо інвестувати свої кошти у водогосподарську систему, і для цього є усі підстави. Це особливо важливо для країн, що розвиваються, де іригаційні канали і традиційні водопровідні системи давно потребують ремонтно-відновних робіт.

Такі дії не лише знизять втрати цього дорогоцінного ресурсу, але в перспективі також приведуть до створення мільйонів робочих місць у країнах, що розвиваються, для малокваліфікованої або середньокваліфікованої робочої сили [9].

ІНВЕСТИЦІЇ В РЕГУЛЮВАННЯ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН І ВІДХОДІВ

Розробка екологічно чистих технологій і доступ до них є найважливішими чинниками успішної побудови «зеленої економіки». Застарілі технології створюють загрозу здоров'ю людини і довкіллю. Це в особливій мірі стосується раціонального регулювання хімічних речовин і відходів. Швидке збільшення обсягів використання хімічних речовин і утворення твердих і небезпечних відходів призводить до забруднення довкілля, виникнення небезпек для здоров'я, токсичних викидів і втрати ресурсів. Наприклад, вплив пестицидів та інших сільськогосподарських хімічних речовин викликає серйозні професійні ризики, які можуть призвести до отруєння і смерті. Щороку 3 мільйони випадків отруєння пестицидами призводять приблизно до 220 000 летальних результатів зі всього світу [10].

Протягом останнього десятиліття світова спільнота розглядала екологічні проблеми, пов'язані з хімічними речовинами і відходами, як один з найбільш важливих пунктів міжнародного порядку денного. Особлива увага приділялася збільшенню розриву між розвиненими країнами, країнами, що розвиваються, і країнами з перехідною економікою в тому, що стосується їх здатності регулювання відповідних ризиків. На основі цих зусиль можливе проведення подальшого аналізу з урахуванням вартості бездіяльності відносно регулювання хімічних речовин і відходів і потенційних вигод від вживання

Таблиця. «Зелені» витрати в пакетах економічного стимулювання

Назва регіону (країни) - джерела фінансування	Млрд. дол. США
Африка	
Південна Африка	0,8
Азіатсько-тихоокеанський регіон	
Австралія	2,5
Китай	200,8
Індонезія	0,1
Японія	36,0
Республіка Корея	30,7
Європа	
Європейська комісія	24,7
Франція	6,1
Німеччина	13,8
Італія	1,3
Норвегія	0,9
Іспанія	0,8
Сполучене Королівство	5,2
Регіон Латинської Америки і Карибського басейну	
Мексика	0,8
Північна Америка	
Канада	2,8
Сполучені Штати	112,8

Джерело: UNEP (серпень 2009 року).

заходів відносно здоров'я людини і економіки. Така інформація може допомогти створити базу для розгляду варіантів політики і регулювання в цілях розвитку і реалізації безпечніших альтернатив і активізації переходу до «зеленої економіки». Витрати тільки на регулювання твердих відходів складають в середньому 20-50% бюджету більшості міст [11]. Рішення цієї задачі може відкрити значні можливості для економічного зростання і створення робочих місць. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки галузь з рециркуляції щорічно приносить 236 млрд. дол. США і забезпечує зайнятістю більше 1 мільйона чоловік в 56 000 організацій [12].

ІНВЕСТИЦІЇ В РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОГО ТРАНСПОРТУ

Якщо ми кардинально не змінимо сьогоdnішній тип енергокористування, то очікується, що енергетичні потреби світового транспорту щорічно зростатимуть на 2%, а рівень енергоспоживання і об'єм викидів парникових газів до 2030 року зростуть на 80% в порівнянні з рівнем 2002 року. Нові інвестиції і фінансування необхідно спрямовувати на розробку екологічного підходу до питань транспортного планування і фінансування (зокрема, в містах), пріоритет при цьому повинен віддаватися інвестиціям в енергоефективні види транспорту з низьким викидом вуглецю, що також ефективно з точки зору витрат, наприклад системам швидкісних перевезень рейсовим і автобусним транспортом, об'єднаному громадському і немоторизованому транспорту, підтримуючи в той же час ініціативу, спрямовану на збільшення в два рази ефективності використання транспортного палива у світовому масштабі.

Очікується, що до 2050 року світовий парк легкових автомобілів збільшиться в три рази і понад 90% такого збільшення припаде на країни, що не входять в ОЕСР. Міжурядова група експертів по зміні клімату (МГЕЗК) вказала на те, що в цих умовах для стабілізації автомобільних викидів споживання палива світовим парком автомобілів до 2050 року має бути скорочене на 50% [13]. Це може бути досягнуто із застосуванням вже існуючих технологій — ефективність легких автомобілів в країнах ОЕСР може бути підвищена на 30% упродовж наступних 15-20 років. П'ятидесятипроцентне підвищення зажадає широкомасштабного прийняття такої ефективності в країнах, які не входять в ОЕСР, а також ширшої гібридизації і електрифікації автопарку. ЮНЕП виступила з глобальною ініціативою, спрямованою на скорочення споживання палива світовим автопарком в два рази (відповідно до рекомендацій МГЕЗК і «Великої вісімки» (G8). Спільно з Міжнародним енергетичним агентством, Фондом міжнародної автомобільної федерації і Міжнародним транспортним форумом Глобальна ініціатива з економії палива (ГІЕТ) заохочує інвестиції в «зелені», ефективні автомобілі. Інвестиції в екологічно чистий і ефективний громадський міський транспорт також сприяють вторинній зайнятості, мультиплікатор зайнятості при цьому складає 2,5-4,1 на кожне створене робоче місце.

Наприклад, у Сполучених Штатах 10-річна федеральна інвестиційна програма в нові високошвидкісні залізниці в перспективі може привести до створення 250 000 робочих місць. У Південній Кореї 7 млрд. дол. США, що інвестуються в масові перевезення і залізниці в наступні три роки, як очікується, створять 138 000 робочих місць [14]. Міський громадський транспорт має значний потенціал прямої зайнятості в різних країнах світу, тільки в Сполучених Штатах в ньому зайнято 367 000 працівників, а в Європейському Союзі — 900 000 чоловік.

ІНВЕСТИЦІЇ В РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Недавня енергетична криза — це тривожний дзвінок, що застерігає про необхідність розвивати поновлювані джерела енергії, такі як вітряні, сонячні, приливні і геотермальні ресурси. Для багатьох країн подібне перемикаєння є дуже важливим з точки зору їх енергетичної безпеки в майбутньому, навіть без урахування викиду вуглецю при використанні викопних видів палива.

Такі країни, як Німеччина, США, Китай і Великобританія, вже вклали великі кошти в проекти, пов'язані з поновлюваними джерелами енергії, зокрема вітряні електростанції і сонячні енергетичні установки. Однак простого збільшення потужностей поновлюваних джерел енергії буде недостатньо для переходу до енергосистеми з низьким викидом вуглецю. Такий перехід буде можливий за рахунок підвищення енергоефективності, завдяки інвестиціям в інтелектуальні системи енергорозподілу, здатні вирішити проблеми децентралізованого і непостійного енергопостачання і забезпечити систему приватного енергопостачання, а також інвестиціям у вдосконалення систем накопичення енергії, в системи уловлювання і зв'язування вуглецю.

ІНВЕСТИЦІЇ В ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БУДІВНИЦТВА СПОРУД

Ця сфера «зеленого інвестування» має найвищий потенціал як з точки зору підвищення ефективності, так і з метою створення нових робочих місць. На будівлі припадає 30-40% усього енергоспоживання, виділення парникових газів і утворення відходів. Застосовуючи сучасні будівельні технології, можна скоротити енергоспоживання майже на 80% в порівнянні з традиційним проектуванням [15]. На наш погляд, реконструкція існуючого загального житлового і громадського фонду будівель може надати великі інвестиційні можливості і нові робочі місця в найближчому майбутньому. Вважаємо, що включення процесів «озеленення і ізоляції будівель від атмосферних дій» в урядових інвестиційні програми і пакети заходів з стимулювання економіки принесуть значні позитивні результати. Ці програми мають бути орієнтовані на безпосереднє витрачання засобів на реконструкцію усіх громадських будівель, включаючи урядові установи, державні школи, університети, лікарні і соціальне житло, щоб забезпечити значне підвищення енергоефективності, а також використання поновлюваних джерел енергії. Крім того, за доцільне вважаємо надання приватним компаніям і індивідуальним господарствам податкових пільг для вдосконалення ізоляції і установки енергетичне і ресурсно-ефективного побутового устаткування в офісах і житлових будівлях.

ЗЕЛЕНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЗАХІД МІЖНАРОДНОГО РЕАГУВАННЯ НА ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНУ КРИЗУ

Становить певний інтерес міжнародний практичний досвід ініціатив на підтримку переходу до «зеленої економіки» як концептуального підходу, спрямованого на вихід із системної економіко-екологічної кризи, що реалізується за допомогою економічного стимулювання і проведення комплексної системи «Зеленого інвестування». Так, у 2009 році багато розвинених країн світу оголосили про вживання конкретних заходів з переходу до «зеленої економіки», включаючи «зелені» інвестиції у складі їх пакетів економічного стимулювання і регулярні бюджетні витрати разом з розробкою національної політики по забезпеченню такого переходу.

Згідно з дослідження Н. Робінс [3] приблизно 15% виділених на 2009-2010 роки пакетів фінансового стимулювання, загальний об'єм яких перевищує 3,1 трильйона дол. США, можуть розглядатися як інвестиції, що мають «зелений» характер. У окремих країнах «зелений» компонент пакетів стиму-

лювання може досягати 80%. Більшість «зелених» компонентів орієнтовані на розвиток енергоефективності і поновлюваних джерел енергії в різних секторах. Національні приклади ініціатив на підтримку переходу представлені нижче (див. **табл.**) і охоплюють більшу частину регіонів ЮНЕП.

Ці приклади покликані стимулювати подальше обговорення і вивчення національних заходів у сфері «зеленої економіки». Представлені ініціативи включають як «зелені» компоненти національних пакетів фінансового стимулювання, так і регулярні державні витрати і інвестиції на додаток до реформування рамкових механізмів національної політики. Хоча приклади стосуються в основному країн — членів «Групи двадцяти», все більше країн, що розвиваються, проявляють зацікавленість у здійсненні ініціатив у галузі «зеленої економіки», що підтверджується проханнями про надання ЮНЕП консультативних послуг в галузі «зеленої економіки». Цей зростаючий інтерес і ентузіазм потребують надання додаткової технічної допомоги і мають бути доповнені фінансуванням виявлених «зелених» інвестицій і проектів.

Ці первинні інвестиції в «зелену» економіку також потрібно буде доповнити різними заходами політичного характеру, альтернативними технологіями і супутніми заходами щодо налагодження партнерських стосунків і створення потенціалу. ЮНЕП розробила інформаційно-координаційний механізм, що включає більше 30 країн, які розробили або розробляють національні програми сталого споживання і виробництва. У рамках Маракешського процесу силами його цільових груп на національному і регіональному рівнях вже апробовані деякі з цих заходів і партнерств. Процес також забезпечував підтримку в розробці і здійсненні національних планів дій із сталого споживання і виробництва, у тому числі в Бразилії, Колумбії, Екваторі, Індонезії, Маврикії, Сенегалі і Об'єднаній Республіці Танзанія, а також на рівні міст в Каїрі і Манугу [9].

Південна Африка оголосила про виділення пакету фінансового стимулювання обсягом 7,5 млрд. дол. США в лютому 2009 року на період 2009-2011 років. Приблизно 11% цього пакету, що складає майже 0,3% ВВП, було спрямовано в сектори, пов'язані з довіллям, включаючи залізничне сполучення, енергоефективні будівлі і регулювання водних ресурсів і відходів. У березні 2009 року уряд випустив план впровадження обов'язкової політики в галузі зміни клімату протягом трьох років з тим, щоб стримати зростання обсягу викидів у період 2020-2025 років.

Республіка Корея підключилася до «зеленого» нового курсу в січні 2009 року, з тим щоб стимулювати створення робочих місць і оживити економіку. Пакет стимулювання, що включає ряд фінансових, фіскальних і податкових заходів, склав 38,1 млрд. дол. США, з яких 80% (30,7 млрд. дол. США, тобто 3,5% ВВП) було виділено на природоохоронні напрями, такі як поновлювані джерела енергії, енергоефективні будівлі, низьковуглеродні транспортні засоби і регулювання водних ресурсів та відходів. На додаток до «зеленого» стимулювання уряд оголосив про заходи щодо загального переходу і орієнтуванню економіки країни на «зелене» зростання у рамках довготривалої стратегії. У липні 2009 року уряд прийняв п'ятирічний план «зеленого» економічного зростання на період 2009-2013 років, який виконуватиме функцію середньострокового плану по втіленню концепції низьковуглеродного, екологічно безпечного зростання, заявленої в 2008 році. Згідно з цим планом 83,6 млрд. дол. США, що складає 2% ВВП, будуть спрямовані на інвестиції у сфері зміни клімату і енергетики, стійкого транспорту і розвитку «зелених технологій». План охоплюватиме три основні стратегії, що включають 10 напрямів політики і 50 ключових проектів. Уряд розраховує, що витрати по цьому плану принесуть віддачу від стимулювання виробництва на суму від 41,7 до 160,3 млрд. дол. США в період 2009-2013 років і дозволять створити робочі місця в «зелених» галузях для 1,56-1,81 млн. чоловік. У тому, що стосується політичних ініціатив, уряд проводить різні нормативні і фінансові реформи на підтримку «зеленого зростання». Наприклад, у серпні 2009 року оголошено про варіанти добровільних цільових показників скорочення викидів, які можуть понизити рівень викидів вуглецю на 21-30% у порівнянні з прогнозованим зростанням у період 2005-2020 років. Уряд також вказав, що планує створити національні системи даних про запаси парникових газів і торгівлі квотами на викиди вуглецю.

«Зелені» інвестиції у Франції складають 18,3% (6,1 млрд. дол. США) від загальної вартості плану поживлення економіки (34 млрд. дол. США), який передбачається реалізувати в 2009-2010 роках. У портфелі «зелених» витрат стимулюючого пакету Франції переважають інвестиції в енергетику, а саме: в оновлення існуючих електростанцій, інфраструктуру електромереж і поновлювану енергетику. Заходи у сфері клімату і довкілля включені в пакет стимулювання, орієнтовані відповідно до пріоритетних областей, які встановлені рамковою програмою «Grenelle Environnement», метою якої є вироблення нового національного підходу до сталого розвитку і створення національної «дорожньої карти» на користь екології, сталого розвитку і регулювання землекористування. Перший закон, пов'язаний з цією рамковою програмою, набув чинності в липні 2009 року. В ньому є заклики до підвищення ефективності заходів з охорони природи, що охоплюють усі основні сектори економіки. Окрім пакету стимулювання заявлені зобов'язання, що охоплюють період із справжнього моменту до 2020 року, припускають подальші «зелені» інвестиції на суму більше 600 млрд. дол. США. За оцінкою уряду, ці інвестиції дозволять створити понад 500 000 робочих місць і забезпечать дохід в розмірі приблизно 30 млрд. дол. США. Також очікується, що підприємства в ключових секторах економіки отримають вигоди від ряду інших «зелених» політичних заходів, включаючи: підвищення енергоефективності будівель; розробку політики у галузі сталого транспорту відповідно до пріоритетного значення транспортування товарів по залізниці, підвищення ефективності міського громадського транспорту; скорочення споживання енергії за рахунок розробки і здійснення механізмів оподаткування; сприяння впровадженню екологічно чистих енергетичних технологій.

Мексика оголосила про введення пакету фінансового стимулювання в січні 2009 року. Уряд планує витратити 7,7 млрд. дол. США, що відповідає приблизно 0,67% ВВП. В цілому на природоохоронні цілі було виділено 0,8 млрд. дол. США (близько 10% від загального об'єму пакету стимулювання), включаючи 0,75 млрд. дол. США на розвиток будівництва енергоефективних будівель.

3 жовтня 2008 року Сполучені Штати оголосили про вступ двох пакетів фінансового стимулювання. Із заявленого об'єму 972 млрд. дол. США 112 млрд. дол. США (приблизно 0,75% ВВП) виділені на «зелені» витрати на енергоефективність, поновлювану енергетику, регулювання водних ресурсів і відходів, і громадський транспорт і залізниці. У тому, що стосується інвестицій, передбачених регулярним федеральним бюджетом, уряд оголосив, що в 2010 році воно має намір витратити ще 5 млрд. дол. США на ряд ініціатив, включаючи гранти штатам на створення високошвидкісних залізниць, а також поновлюваний фонд штату по чистій воді і поновлюваний фонд штату по питній воді Агентства з охорони довкілля. Його бюджетні плани також включають пропозицію щодо створення так званої «енергетично чистої економіки», що включає всеосяжний план з енергетики і боротьби із зміною клімату, інвестиції в екологічно чисті джерела енергії, скорочення залежності від нафти, рішення проблем, обумовлених глобальною кліматичною кризою, і створення нових робочих місць.

МОЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛІТИКИ «ЗЕЛЕНОГО» ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ

Проведений аналіз ініціатив провідних країн світу у напрямі активізації переходу до «зеленої економіки» в умовах глобальної економіко-екологічної кризи, звичайно ж, викликає позитивний відгук. Проте автори статті усвідомлюють те, що багато з країн, у тому числі і Україна, не мають у достатній мірі власних ресурсів і повинні покладатися на іноземну допомогу і підтримку як фінансового, так і нефінансового характеру, а також проекти спільного співробітництва. **Зазначимо, що питання до впровадження екологічних (зелених) інвестицій в Україні покладено на Національне Агентство з екологічних інвестицій (Постанова Кабінету Міністрів України від 30.07.2007 № 997). Відповідно до Положення про Національне агентство екологічних (зелених) інвестицій основними його завданнями є:**

□ участь у формуванні та забезпечення реалізації державної інвестиційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища та

державної політики у сфері регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату;

□ виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та впровадження механізмів, передбачених Кіотським протоколом до неї, в тому числі в частині реалізації проектів, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища, залучення інвестицій в охорону навколишнього природного середовища;

□ створення та забезпечення функціонування національної системи оцінки та обліку антропогенних викидів та абсорбції парникових газів [16].

На даний час Національне агентство екологічних інвестицій України забезпечує супровід 124 проектів спільного впровадження в різних секторах економіки України. Реалізація цих проектів призведе до сумарного скорочення викидів парникових газів у обсязі близько 130 млн. тонн еквіваленту двоокису вуглецю та суттєво розширить можливості вітчизняних підприємств щодо залучення іноземних інвестицій. Важливо також підкреслити, що кількість таких проектів неухильно зростає. Зважаючи на обсяг задекларованого кіотськими домовленостями надлишку одиниць (частин) установленої кількості (близько 1 млрд. тонн еквіваленту двоокису вуглецю), перед Національним агентством екологічних інвестицій України стоїть надзвичайно важливе завдання щодо реалізації потенціалу та існуючих передумов для підтримки національної економіки шляхом розширення доступу вітчизняних підприємств до фінансових ресурсів, які мають бути спрямовані на модернізацію та переоснащення виробництв.

Вважаємо, що діяльність Національного Агентства екологічних інвестицій є дуже важливим. Але в своїй діяльності ця організація спрямована лише на Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату (ратифіковану Законом України від 29.10.1996 №435/96-ВР). Виходячи з цього, ми пропонуємо, щоб в країні було створено таку систему стимулювання та управління екологічними (зеленими) інвестиціями, яка б ґрунтувалась на різних джерелах фінансування, мала б більш широку спрямованість та в першу чергу забезпечувала переорієнтацію інвестиційних потоків на підвищення саме енергетичної ефективності будівельних споруд, а також у розвиток екологічно чистих транспортних засобів і поновлюваних джерел енергії. Значна увага в Україні при цьому також повинна бути приділена збільшенню частки інвестування сільськогосподарського виробництва і модернізації систем управління водними ресурсами і систем водоочистки.

Позитивний ефект може забезпечити проведення реформ у внутрішній політиці, спрямованій на суттєве скорочення непродуктивних витрат і на формування стимулюючих чинників, що заохочують «озеленення» економіки. Крім того, реформи у внутрішній політиці мають бути спрямовані на питання, що стосуються різних аспектів землекористування і урбаністичної політики. Централізоване управління ресурсами прісної води також вимагає певних змін у внутрішній політиці, і для України це напрям інвестування має бути визнаний пріоритетним. Заходи у відповідь внутрішньої політики повинні ґрунтуватися на ефективному моніторингу і контролі з урахуванням ефективності використання природних ресурсів.

Зазначимо, що важливу роль в цьому питанні може зіграти прийняття Закону України «Про Стратегію національної екологічної політики України на період до 2020 року», що знаходиться у першому читанні у Верховній Раді України.

Пріоритетними напрямками щодо інтеграції екологічної політики до вітчизняного народногосподарського комплексу згідно з Проекту Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року визначено саме сфери промисловості, транспорту, сільського господарства, туризму та функціонування військових об'єктів. Прийняття Стратегії дозволить не тільки визначити пріоритетні напрямки фінансування природоохоронних заходів та впровадження екологічних (зелених) інвестицій, а також дозволить забезпечити найбільш ефективне та оптимальне використання коштів Державного бюджету України в рамках чинного фінансування природоохоронних потреб. Стратегія спрямована саме на створення сприятливого податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність для досягнення вказаних в Стратегії цілей. Зокрема, передбачається залучення коштів Європейського Союзу в сумі 35 млн. євро для цілей прямої бюджетної під-

тримки пріоритетних заходів, що зазначені в Стратегії, а також забезпечення виконання розділу «Навколишнє природне середовище» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [17].

Тому, резюмуючи наведене вище, зазначимо, що незалежно від шляху, який та або інша країна може обрати для створення «зеленої економіки», такий перехід, безумовно, принесе численні вигоди. В першу чергу він може допомогти пом'якшити проблеми економічної, продовольчої, енергетичної і водної безпеки. У загальнішому контексті такий перехід повинен стати основою для досягнення сталого розвитку і цілей, сформульованих в Декларації тисячоліття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харічков С. К. Екологічне чисте виробництво: інституціональні передумови, шляхи та механізми їх активізації в Україні / С. К. Харічков, Н.М. Андреева // *Економіст*. — 2010. — №10. — С. 25-29.
2. WBCSD. *Eco — efficiency. Creating More Value with Less Impact*. — WBCSD, 2000. — 32 p.
3. Н. Робинс та ін. «Глобальне зелене відновлення? Так, але в 2010 році» (Глобальне дослідження HSBC, Лондон, серпень 2009 року). / *United Nations Environment Programme Division of Technology, Industry, and Economics*. — Інтернет-ресурс: <http://www.unep.fr/scp/nap/clearinghouse/>.
4. Харічков С. К. *Економіка і екологія: совместимость развития (международный опыт и украинская перспектива)* // ИПРЭИ НАН Украины / Харічков С. К., Андреева Н.Н., Купинец Л.Е. — Одесса: Феникс, 2007. — 180 с.
5. Андреева Н.Н. *Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление*: [Монография] / Н.Н. Андреева. — Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2006. — 536 с.
6. Nellemann C. and others (eds.), *Blue Carbon: The Role of Healthy Oceans in Binding Carbon (UNEP and GRID)* — Arendal, 2009. — Інтернет-ресурс: <http://www.grida.no/news/press/3469.aspx>
7. *Forests and the global economy: 10 million new jobs* / Официальный сайт Продовольственной и сельскохозяйственной организации Объединенных Наций, сообщение для прессы, 10 березня 2009 року. — Інтернет-ресурс: <http://www.fao.org/news/story/en/item/10442/icode>
8. Sahota, A., «The global market for organic food and drink», in H. Willer and L. Kilcher (eds.), *The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2009* (IFOAM, Bonn; FIBL, Frick; ITC, Geneva), 2009. — Інтернет-ресурс: <http://www.fao.org/news/story/en/item/10442/icode>
9. «Новий глобальний зелений курс», Департамент технології, промисловості і економіки ЮНЕП, лютий 2009 г. — Інтернет-ресурс: <http://www.unep.fr/scp/nap/clearinghouse/>
10. Eddleston, M., and others, «Pesticide poisoning in the developing world — a minimum pesticides list». — *Lancet* 360 (2002). — p. 1163.
11. *The World Bank «Urban solid waste management»*. — Інтернет-ресурс: <http://www.worldbank.org/solidwaste>.
12. *United States Environmental Protection Agency, «U.S. recycling economic information (REI) study»*. — Інтернет-ресурс: <http://www.epa.gov/osw/conserves/rrr/rmd/rei-rw/index.htm>.
13. *FIA Foundation. 50 By 50 — Global Fuel Economy Initiative*. Available at. — Інтернет-ресурс: http://www.fiafoundation.org/Documents/Environment/50by50_leaflet_lr.pdf
14. *UNEP/G.R.I.D. Arendal. February 16, 2009. Realizing a 'Green New Deal*. Available at. — Інтернет-ресурс: <http://www.grida.no/news/press/3469.aspx>
15. «Green Jobs: Towards decent work in a sustainable, low-carbon world», report commissioned by UNEP, ILO, IOE and ITUC, September 2008. — Інтернет-ресурс: <http://www.grida.no/news/press/3469.aspx>
16. Офіційний сайт Національного агентства екологічних інвестицій України. *План заходів щодо підготовки і реалізації у закладах освіти та охорони здоров'я проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій, що спрямовані на зменшення обсягу викидів парникових газів*. — Інтернет-ресурс: http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=86626&cat_id=45336.
17. *Постанова ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ Про прийняття за основу проекту Закону України «Про Стратегію національної екологічної політики України на період до 2020 року»*. — Інтернет-ресурс: <http://www.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 29.09.2010